

УДК 378.147:37.011.3-051:796.071.4

ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ОСОБЛИВОСТЕЙ ПРОФЕСІЙНОЇ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДО ОЗДОРОВЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

© Мусхаріна Ю.Ю.

Донбаський державний педагогічний університет

Інформація про автора:

Мусхаріна Юлія Юріївна: ORCID: 0000-0001-7080-5013; musharina_u@ukr.net; кандидат педагогічних наук; доцент кафедри валеології та корекційної медицини; Донбаський державний педагогічний університет; вул. Г. Батюка, 19 м. Слов'янськ, Донецька область 84116, Україна

Стаття присвячена висвітленню проблеми готовності студентів факультету фізичного виховання до оздоровлення підлітків. Обґрунтовано та визначено компоненти готовності майбутнього вчителя фізичної культури до оздоровчої діяльності.

Ключові слова: вчитель фізичної культури, оздоровча діяльність, професійна готовність, фізичне виховання, компоненти

Мусхаріна Ю.Ю. «Теоретический анализ профессиональной готовности будущего учителя физической культуры к оздоровительной деятельности».

Статья посвящена изучению проблемы готовности студентов факультета физического воспитания к оздоровлению подростков. Обобщены и определены компоненты готовности будущего учителя физической культуры к оздоровительной деятельности.

Ключевые слова: учитель физической культуры, оздоровительная деятельность, профессиональная готовность, физическое воспитание, компоненты.

Muskharina Y.Y. «Theoretical analysis of professional readiness of future teacher of physical culture to health activity».

Article to the devoted study of problem of readiness of students of faculty of physical education to making healthy of teenagers. Generalized and certain komponenty of readiness of future teacher of physical culture to health activity.

Keywords: teacher of physical culture, health activity, professional readiness, physical education, komponenty.

Постановка проблеми. Вихід із кризи на сучасному етапі розвитку Української держави вимагає пошуку принципово нового методологічного підходу до розв'язання комплексної проблеми виховання культури здоров'я та оздоровлення школярів. Це особливо важливо тому, що основи фізичного і психічного здоров'я людини формуються у віці від народження до шістнадцяти років, із них десять років дитина навчається в школі [2]. Дуже велика роль щодо оздоровлення школярів надається саме вчителю фізичної культури. Тому нагальна увага нині прикута до професійної підготовки спеціалістів цього профілю.

Вивчення загального стану проблеми професійної підготовки майбутнього вчителя фізичної культури вказує на те, що хоча фізкультура й спорт у нашій країні вважається одним із найважливіших засобів всебічного розвитку особистості, професійна підготовка вчителів фізичної культури не відповідає сучасним вимогам. У зв'язку з цим науковці намагаються обґрунтувати шляхи підвищення ефективності професійної підготовки вчителя фізичної культури в умовах вищого навчального закладу [6].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Результатом професійної підготовки фахівця науковці визначають його готовність до реалізації професійних функцій. Поняття «готовність» – як «результат підготовки: стан при якому вже все зроблено» [11, с. 137]. Поняття «підготовлений» – як «готовий для будь-якої діяльності, здатний до неї» [3, с. 767].

Для розуміння змісту підготовки вчителя фізичної культури, що забезпечує достатній рівень його готовності до виконання професійних функцій щодо оздоровлення школярів, проаналізовано «Освітньо-кваліфікаційну характеристику «Бакалавр» за спеціальністю 010200 – Фізичне виховання». У документі зазначається, що, керуючись сучасними критеріями визначення здоров'я людини, знаннями про здоровий спосіб життя, закономірностями розвитку людського організму, основними положеннями теорії і методики фізичного виховання, враховуючи стан здоров'я, вікові та індивідуальні особливості школярів, рівень їхнього фізичного розвитку та фізичної підготовленості, з метою збереження і зміцнення здоров'я школярів в процесі фізичного виховання, вчитель фізичної культури повинен вміти: ставити і реалізувати педагогічні завдання, що полягають у розв'язанні оздоровчих завдань, при проведенні різних форм занять фізичними вправами з різними віковими групами школярів; формувати навички дотримуватись здорового способу життя; формувати поставу і вдосконалювати будову тіла, використовуючи для цього різноманітні засоби і методи фізичного виховання; зміцнювати здоров'я на основі використання сучасних методик удосконалення фізичних якостей людини; організовувати спеціальні процедури загартовуючого і оздоровчо-відновлювального характеру [1].

Таким чином, вищезазначені вимоги доводять, що на сьогоднішній день склалися передумови, що дозволяють здійснювати теоретичне осмислення проблеми формування професійної готовності майбутнього вчителя фізичної культури до оздоровчої діяльності.

Проблему професійної готовності майбутнього педагога розглядали О.А.Абдуліна, В.І.Бабич, О.Л.Богініч, М.П.Васильєва, М.П.Данилко, Л.І.Іванова, Р.П.Карпюк, К.О.Оглоблін, Л.П.Сущенко, О.В.Тимошенко, В.Т.Чичикін та інші.

У ракурсі нашого дослідження представляється важливим виділення структуроутворюючих складників готовності майбутніх учителів до різних видів педагогічної діяльності. Очевидно, що саме на основі структурних компонентів готовності до педагогічної діяльності слід розглядати й зміст готовності до оздоровлення школярів у загальноосвітньому навчальному закладі.

Л.О.Слісєєва зазначає, що готовність майбутнього вчителя до професійної діяльності містить у собі позитивне ставлення до професії, риси характеру, здатності, знання, уміння, навички, стійкі професійно важливі якості [5].

М.П.Данилко готовність до професійної діяльності розглядає як комплексний, інтегративний стан, що тісно поєднує теоретичну й практичну підготовку фахівців [4].

Використовуючи системно-діяльнісний підхід для аналізу теоретичних основ підготовки студентів до професійної діяльності вчителя фізичної культури, О.І.Камаєв та Г.М.Андрієнко відзначають єдність і протиріччя її мотиваційних, операційних, теоретичних і практичних складових [7].

Особливу актуальність у рамках нашого дослідження здобувають також рекомендації Р.П.Карпюка щодо посилення професійної спрямованості навчально-виховного процесу факультету фізичної культури, забезпечення адресної спрямованості переданих і засвоєваних знань шляхом безперервного занурення студентів у сферу майбутньої діяльності, стимулювання механізмів саморозвитку майбутніх фахівців [8]. Знання цих принципів, спрямованого формування мотивації студентів, необхідне для уточнення функціонування педагогічних умов і змісту компонентів готовності вчителя до оздоровлення підлітків.

Таким чином, аналіз психолого-педагогічної літератури засвідчив, що різні підходи науковців до визначення поняття «готовність» зводяться до розуміння її як найважливішої умови виконання педагогічної діяльності. Але компоненти готовності майбутнього вчителя фізичної культури саме до оздоровлення підлітків встановлено не було.

Метою написання статті є науково-теоретичне обґрунтування особливостей компонентів готовності майбутнього вчителя фізичної культури до оздоровлення підлітків.

Виклад основного матеріалу. Теоретичний аналіз психолого-педагогічних досліджень [1; 5; 9; 12; 13] дозволяє визначити підготовку майбутнього вчителя фізичної культури до оздоровлення школярів як інтегрований професійно-особистісний феномен, що

включає наявність потреби, мотивів, інтересів до опанування форм і методів оздоровлення і використання їх в організованій оздоровчій діяльності, здатності її здійснювати систематично і цілеспрямовано на основі сформованої системи конкретних знань, прийомів, умінь і навичок.

Виходячи із цього, виділено такі компоненти готовності вчителя: мотиваційний, когнітивний, діяльнісний і рефлексивний.

Мотиваційний компонент готовності вчителя фізичної культури до оздоровлення підлітків спрямовано на формування усвідомленого ставлення до освоєння суспільно-педагогічних і фізкультурних цінностей, включених у мотиваційно-потребову сферу особистості. Він містить такі професійно-педагогічні цінності: педагогічне спілкування, психолого-педагогічні знання, самовираження в професійно-педагогічній діяльності тощо. Ці цінності становлять єдине ціле та тісно пов'язані з фізичною культурою, оскільки переплітаються з її сферами діяльності, зокрема з оздоровчою.

Важливою спонукаючою силою в будь-якій діяльності є мотиви. Мотиваційно-потребова сфера особистості є складним структурним утворенням і визначає рух людини до реалізації поставлених цілей. Фізичне здоров'я, культура здоров'я, здоровий спосіб життя є як біологічною потребою, так і соціальною. Порушення потреб даної групи призводять до розладів і поразок функціональних систем людини, що веде до порушення здоров'я.

Таким чином, система ціннісних орієнтацій, потреб, інтересів, мотивів становлять мотиваційну сферу особистості та є основою мотиваційної готовності вчителя фізичної культури до оздоровлення підлітків шляхом вибору та використання форм і методів оздоровлення в професійній діяльності. Спираючись на дані методологічні підстави, можна конкретизувати зміст мотиваційного компоненту готовності:

- наявність прагнення до організації оздоровчої діяльності, використання форм і методів оздоровлення підлітків, що відбивається в підвищенні інтересу до їх застосування з метою підвищення рівня здоров'я школярів;
- усвідомлення потреби досягти успіху в оздоровленні дітей підліткового віку, сформувати в них потребу піклуватися про власний стан здоров'я впродовж життя;
- ціннісне ставлення до власного здоров'я, усвідомлення необхідності піклуватися про нього, підвищувати рівень готовності до оздоровчої діяльності.

Когнітивний компонент готовності передбачає наявність теоретичної підготовки як одного з вирішальних факторів формування готовності фахівця в галузі фізичної культури в цілому та у вивченні форм і методів оздоровлення підлітків зокрема. У межах теоретичної підготовки забезпечується збагачення майбутнього вчителя фізичної культури знаннями щодо розуміння оздоровчої діяльності, особливостей використання форм і методів оздоровлення, як про важливий фактор зміцнення здоров'я школярів, способи їх застосування в життєдіяльності людини.

Змістові основи когнітивного компоненту готовності майбутнього вчителя фізичної культури до організації оздоровчої діяльності, використання форм і методів оздоровлення містять у собі професійні знання, зумовлені як сукупність психолого-педагогічних, медико-біологічних і технологічних знань. Таким чином, зміст когнітивного компонента може бути презентовано трьома основними блоками:

1. Психолого-педагогічні знання визначають рівень професійно-педагогічної підготовки вчителя фізичної культури, від якої залежить його результативність в організації оздоровлення школярів; націлені на вивчення особливостей шкільного віку, можливих патологічних процесів та методів впливу на особистість.

2. Медико-біологічні знання забезпечують обґрунтування методики застосування традиційних та нетрадиційних форм і методів оздоровлення учнів, дозволяють грамотно впливати цими методами на організм дитини. Даний блок містить у собі знання про особливості використання форм і методів оздоровлення, їх вплив на окремі органи, умови оптимального дозування навантаження на основі урахування вікових і статевих особливостей розвитку, стану здоров'я й рівня фізичної підготовленості школярів. Ці знання мають особливе значення для забезпечення оздоровлення.

3. Технологічні знання дозволяють майбутньому вчителю фізичної культури грамотно застосовувати різні методики оздоровлення школярів з урахуванням реальних умов функціонування загальноосвітніх навчальних закладів.

Сукупність знань в галузі оздоровлення, застосування його форм і методів в педагогічній діяльності визначає професійну компетентність, ерудицію, є визначальною умовою для формування педагогічних умінь і навичок, є підґрунтям для використання в різних організаційно-методичних технологіях.

Формування когнітивного компоненту в єдності з практичними вміннями й навичками становить освітній зміст готовності вчителя фізичної культури до оздоровлення школярів. Формування в майбутнього вчителя фізичної культури когнітивного компоненту готовності повинне сполучатися зі створенням умов для стимулювання пізнавальної активності, оволодіння методами пошуку й застосування потрібної інформації, а також методами аналізу дій на основі осмисленого використання форм і методів оздоровлення підлітків, тобто визначається характером знань щодо оздоровлення з метою розвитку фізичних якостей школярів, профілактики захворювань та патологічних станів у дітей.

Діяльнісний компонент готовності передбачає визначення найбільш значущих груп умінь вчителя, необхідних для організації оздоровлення дітей підліткового віку. На підставі аналізу наукових праць [6; 10], ідеї про діалектичне розуміння ролі й взаємозв'язку функцій та структури об'єкта визначено уміння майбутнього вчителя фізичної культури, що зумовлюють діяльнісний компонент його готовності до оздоровлення підлітків у загальноосвітньому навчальному закладі та вміщують наступну характеристику.

Прогностичні вміння характеризуються можливістю формування культури здоров'я школярів; використання в педагогічній діяльності новаторських рішень щодо оздоровлення та вдосконалення шкільної фізкультурної освіти; ведення профілактичної роботи; застосування форм і методів оздоровлення під час занять у спеціальній медичній групі.

Організаторські уміння складають основу організації особистої професійної діяльності на реалізацію оздоровчої функції; пропаганди використання форм і методів оздоровлення на уроках фізичного виховання, у режимі навчального дня, під час виконання домашніх завдань під контролем батьків. Основу комунікативних умінь складає дружня співпраця зі школярами, їхніми батьками, колегами у вигляді конструктивного спілкування з роз'яснення й опанування форм і методів оздоровлення; формування розуміння необхідності застосування форм і методів оздоровлення дітей для профілактики захворювань та покращення стану здоров'я. Гностичні вміння необхідні для навчання школярів, їхніх батьків та колег формам і методам оздоровлення; використання в професійній діяльності науково-методичних рекомендацій щодо застосування методів оздоровлення. Дослідницькі уміння потрібні для оцінювання школярів на основі їхньої фізичної підготовки, індивідуальних особливостей, пошуку оптимальних форм і методів оздоровлення відповідно до педагогічної та оздоровчої мети.

Виділяючи *рефлексивний компонент готовності* вчителя фізичної культури до оздоровлення школярів, спираємося на позиції дослідників, які вважають, що цілеспрямоване здійснення та правильна організація рефлексивної діяльності вчителів є найважливішим чинником їх професійного розвитку [12; 13]. Рефлексія, на думку Л.О.Єлісеєвої, допомагає педагогові сформулювати одержувані результати, визначити мету подальшої роботи, скорегувати свій освітній шлях [5].

До змісту рефлексивного компоненту готовності майбутнього вчителя фізичної культури до оздоровлення підлітків віднесено:

- саморефлексію, що полягає в самоаналізі й осмисленні своєї професійної роботи із застосуванням форм і методів оздоровлення, себе як її суб'єкта, а також у самостійному аналізі власних дій, самопроєктуванні, співвіднесенні себе з вимогами фізкультурно-оздоровчої діяльності, саморегулюванні почуттів, вчинків, дій;
- взаєморефлексію, яка проявляється в процесі вирішення утруднень взаємодії щодо орієнтації типу «я та інші», уявному програнні ситуації міжособистісної взаємодії під час використання форм і методів оздоровлення у професійній діяльності, тобто вмінням

систематично здійснювати самоаналіз професійної діяльності щодо узагальнення власного досвіду та досвіду інших.

На основі теоретичного аналізу психолого-педагогічної літератури готовність майбутнього вчителя фізичної культури до оздоровлення школярів визначено як інтегрований професійно-особистісний феномен, що включає наявність потреби, мотивів, інтересів до опанування методів оздоровлення й використання їх в організованій оздоровчій діяльності, здатності її здійснювати систематично й цілеспрямовано на основі сформованої системи конкретних знань, прийомів, умінь і навичок.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Таким чином, формування готовності майбутнього вчителя до оздоровлення підлітків передбачає сформованість взаємопов'язаних, взаємозумовлених структурних компонентів (мотиваційного, когнітивного, діяльнісного, рефлексивного) та наявність стійких закономірностей між ними. Перспективу подальшого наукового пошуку вбачаємо у визначенні рівня готовності студентів факультету фізичного виховання до оздоровчої діяльності.

Список використаних джерел.

1. Бабич В. І. Професійна підготовка майбутніх учителів фізичного виховання до формування культури здоров'я школярів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Бабич В'ячеслав Іванович. — Луганськ, 2006. — 315 с.
2. Бондар Т. С. Здоров'я школярів : практичні матеріали для повсякденної роботи педагога / Т. С. Бондар. — Харків: Ранок, 2009. — 192 с.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел]. — Київ: ВТФ Перун, 2001. — 1440 с.
4. Данилко М. П. Формування готовності до професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 24.00.02 «Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення» / М. П. Данилко. — Луцьк, 2000. — 19 с.
5. Елисеєва Л. А. Подготовка учителя физической культуры к использованию нетрадиционных средств оздоровления учащихся на уроках и во внеурочное время : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08. / Елисеєва Людмила Александровна. — Барнаул, 2005. — 206 с.
6. Іванова Л. І. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-оздоровчої роботи з учнями загальноосвітніх навчальних закладів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Іванова Любов Іванівна. — К., 2007. — 376 с.
7. Камаєв О. І. Сучасні вимоги і шляхи удосконалення процесу підготовки фахівців із фізичного виховання та спорту / О. І. Камаєв, Г. М. Андрієнко // Теорія та методика фізичного виховання. — 2003. — № 1. — С. 2-4.
8. Карпюк Р. П. Підготовка вчителя фізичної культури до розв'язання професійних ситуацій : автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика проф. освіти» / Р. П. Карпюк. — Тернопіль, 2004. — 20 с.
9. Крутогорська Н. Ю. Підготовка майбутнього вчителя фізичної культури до виховної роботи в школі з формування здорового способу життя / Н. Ю. Крутогорська // Гуманізація навчально-виховного процесу : зб. наук. пр. — Слов'янськ, 2010. — Вип. I. — С. 40-51.
10. Оглоблин К. А. Опережающая стратегия подготовки педагогов физической культуры на основе непрерывного здоровьесформирующего образования : автореф. дис. на соиск. научн. степ. доктора пед. наук : спец. 13.00.08 «Теория и методика проф. образования» / К. А. Оглоблин. — СПб., 2008. — 43 с.
11. Ожегов С. И. Толковый словарь русского языка: 80 000 слов и фразеологических выражений / С. И. Ожегов, Н. Ю. Шведова. — М. : Азбуковник, 1999. — 944 с.
12. Уруський В. І. Формування готовності вчителів до інноваційної діяльності: метод. посіб. / В. І. Уруський. — Тернопіль: ТОКППО, 2005. — 96 с.
13. Чайка В. М. Підготовка майбутнього вчителя до саморегуляції педагогічної діяльності: [монографія] / В. М. Чайка; за ред. Г. В. Терещука. — Тернопіль: ТНПУ, 2006. — 275 с.

References

1. Babych, VI 2006, *Profesiina pidhotovka maibutnix uchyteliv fizychnoho vykhovannia do formuvannia kultury zdorovia shkoliariv* [Professional training of future teachers of physical education for forming culture of health of schoolchildren], Kand. ped. n. thesis, Luhansk.
2. Bondar, TS 2009, *Zdorovia shkoliariv : praktychni materialy dlia povsiakdennoi roboty pedahoha* [Health of schoolchildren : practical materials are for everyday work of teacher], Ranok, Kharkiv.

3. Busel, VT (ed.) 2001, *Velykyi tлумachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy*, Perun, Kyiv.
4. Danylo, MP 2000, *Formuvannia hotovnosti do profesiinoi diialnosti maibutnikh vchyteliv fizychnoi kultury* [Forming of readiness is to professional activity of future teachers of physical culture], Kand. ped. n. abstact, Lutsk.
5. Eliseyeva, LA 2005, *Podgotovka uchytelya fizicheskoi kultury k ispolzovaniyu netraditsionnykh sredstv ozdorovleniya uchashchykhysya na urokakh i vo vneurochnoye vremya* [Training of a teacher of physical culture to the use of untraditional facilities of making healthy student on lessons and in extracurricular time], Kand. ped. n. thesis, Barnaul.
6. Ivanova, LI 2007, *Pidhotovka maibutnikh uchyteliv fizychnoi kultury do fizkulturno-ozdorovchoi roboty z uchniamy zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv* [Training of future teachers of physical culture to athletic-health-improvement work with the students of general educational establishments], Kand. ped. n. thesis, Kyiv,
7. Kamaiev, OI. & Andriienko HM 2003, 'Suchasni vumohi i shliakhi udoskonalennia procesu pidgotovky fakhivtsiv iz fizichnoho vukhovannia ta sportu Сучасні вимоги і шляхи удосконалення процесу підготовки фахівців із фізичного виховання та спорту, *Teoriia ta metodyka fizychnoho vykhovannia* [Theory and methods of physical education.], vol. 1, pp. 2-4.
8. Karpiuk, RP 2004, *Pidhotovka vchytelia fizychnoi kultury do rozviazannia profesiinykh situatsii* [Training of teacher of physical culture for the decision of professional situations], Kand. ped. n. abstact, Ternopil.
9. Krutohorska, NY 2010, 'Pighotovka maibutnoho vchitelia fizychnoi kultury do vukhovnoi roboty v shkoli z formuvannia zdorovoho sposobu zhittia', *Humanizatsiia navchalno-vykhovnoho protsesu* [Humanizing of the educational-educate process], no. I, pp. 40-51.
10. Ohloblyn, KA 2008, *Operezhaiushchaia stratehiya podgotovky pedahohov fizycheskoi kultury na osnove nepreryvnoho zdorovieformyruuiushcheho obrazovanyia* [Led strategy of training of teachers of physical culture on the basis of continuous healthforming education], Dokt. ped. n. abstract, Sankt-Peterburh.
11. Ozhegov, SY & Shvedova, NY 1999, *Tolkovy slovar russkogo yazyka* [Explanatory dictionary of Russian], Azbukovnik, Moskva.
12. Uruskyi, VI 2005, *Formuvannia hotovnosti vchyteliv do innovatsiinoi diialnosti* [Forming of readiness of teachers to innovative activity], TOKIPPO, Ternopil.
13. Chaika, VM 2006, *Pidhotovka maibutnoho uchytelia do samorehuliatcii pedahohichnoi diialnosti* [Training of future teacher for self-regulation of pedagogical activity], Tereshchuk, GV (ed), Ternopilskii Natsionalnyi Pedahohichnyi Universitet, Ternopil.

Стаття надійшла до редакції 01.09.2014р.